

فرصت

زندگی‌ورزی

در برنامه ویژه مدرسه (بوم)

ام‌لیلا صمدی

اشاره

زهرا فاطمی فر، دبیر درس فرهنگ و هنر در متوسطه اول مدرسه شاهد الدکی در ناحیه ۱ شهر شیراز است. وی کارشناسی ارشد را در رشته پژوهش و هنر، کارشناسی را در رشته گرافیک و کاردانی را در رشته هنرهای تجسمی گذرانده است. فاطمی فر که ۲۴ سال سابقه در آموزش و پرورش دارد، به تدریس در دانشگاه فرهنگیان نیز مشغول است. آنچه در ادامه می‌خوانید، خلاصه‌ای است از گفت‌وگوی ما با این معلم هنرمند و خوش ذوق درباره تجربه ارزشمند مهارت‌آموزی او:

چه چیزی الهام‌بخش شما بوده است تا معلم فرهنگ و هنر شوید؟

مادر من هنرمند قابل‌بسی بود. شاید علاقه مندی ام از او نشئت گرفت. در دوران تحصیلم برای ورود به هنرستان، با مخالفت خانواده روبه‌رو بودم، اما با سختی زیاد موفق شدم وارد هنرستان شوم. آنجا بود که احساس کردم سرچشمه‌ای از نور را پیدا کرده‌ام. همین‌طور، زمانی که در رشته هنرهای تجسمی تربیت معلم فاطمه الزهرا اصفهان درس می‌خواندم، استادانی مثل دکتر مریم فتحعلی‌زاده و همین‌طور طاهره امامی، که آن زمان معاون آن مرکز بودند، تأثیرگذاری زیادی روی من داشتند. دکتر فتحعلی‌زاده، استاد نقاشی، جرئت را به من آموخت تا بدون ترس کار را شروع کنم.

چگونه از فرصت طرح بوم (برنامه ویژه مدرسه) برای مهارت‌آموزی به دانش‌آموزان استفاده کردید؟

بوم کمک می‌کند معلم فراتر از کتاب درسی، آزاد باشد تا با توجه به ساحت‌های تعلیم و تربیت و همین‌طور تخصص خود، مهارت‌هایی را به دانش‌آموزان بیاموزد؛ از پخت شیرینی و کیک گرفته تا پرورش گل و گیاه. قبل از اجرایی شدن طرح بوم، از آنجا که خودم روحیه کارآفرینی داشتم، در حوزه آموزش مهارت‌فعالیت می‌کردم. از جمله، در زمان دانشجویی با کانون فرهنگی تربیتی همکاری داشتم. بعد از گذراندن دوره تربیت معلم نیز مدیر کانونی فرهنگی تربیتی شدم. آنجا دانش‌آموز در اوقات فراغت پیش ما می‌آمد و من فرصت خوبی داشتم تا مهارت‌هایی چون طراحی لباس، طراحی دوخت و هنرهای تجسمی را آموزش دهم. در آن زمان دانش‌آموزانی تربیت شدند که اکنون هر کدام کارآفرین هستند. بعد از اینکه طرح ایران مهارت و طرح بوم آمد و این فرصت فراهم شد، سعی کردم از تجربه‌هایی که داشتم در این زمینه استفاده کنم و این طرح را طبق ساحت‌ها پیش ببرم. هدفم این بود که دانش‌آموز برای کسب درآمد به سمت وسوی مهارت‌آموزی حرکت کند. یعنی نه تنها مهارت را یاد بگیرد، بلکه بیاموزد چطور از مهارتش درآمد کسب کند و به اقتصاد خانواده کمک کند.

آموزش در همه جا ارائه می‌شود، اما ما می‌خواهیم دانش‌آموز به‌عنوان فروشنده‌ای کوچک خرید و فروش و چانه‌زنی را یاد بگیرد. برای مثال، در برنامه بوم، گروهی دانش‌آموز را انتخاب کردم و به صورت تخصصی طراحی لباس را به آنان آموزش دادم. اگر به‌عنوان مشتری وارد

مدرسه ما شوید و ایده لباس‌ها را به آن‌ها بدهید، آنچه را در ذهن شماست، روی کاغذ پیاده می‌کنند و خیاط می‌تواند آن را بدوزد. در یکی از نمایشگاه‌ها تصمیم گرفتیم در یک غرفه بادم‌نوش، سردنوش و انواع عرق گیاهی از مهمانان پذیرایی کنیم. قبل از آن، از بچه‌ها خواستیم در مورد خواص هر یک از آن‌ها، مثلاً خواص بهارنارنج یا گل محمدی، تحقیق کنند. گروهی مسئولیت ارائه تحقیق را بر عهده داشتند، گروهی کار چاپ و تهیه دفترک (بروشور) را انجام دادند، گروهی با آموزش‌هایی که دیده بودند کیک پختند و مسئولیت پذیرایی و فروش محصولات را چون شربت بهارنارنج، چای زعفران و چای سبز را بر عهده داشتند که مورد استقبال داوران قرار گرفت.

برای ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان و مشارکت آن‌ها در یادگیری از چه روش‌هایی استفاده می‌کنید؟

ایجاد انگیزه اولین کاری است که انجام می‌دهم. برای مثال، برای آموزش ساخت زیورآلات دست‌ساز، یک نمونه کار از دستبند را با خودم به کلاس بردم. از بچه‌ها پرسیدم، فکر می‌کنید قیمت این دستبند چند است؟ بعد از گرفتن پاسخ‌های بچه‌ها، به آن‌ها گفتم من این دستبند را خودم درست می‌کنم و برایم ارزان‌تر در می‌آید. من سال‌هاست این کار را گسترش داده‌ام و اکنون سفارش‌های متعدد و فروش اینترنتی دارم. دلتان می‌خواهد در این زمینه کار کنید؟ به این صورت بچه‌ها سر شوق می‌آیند و بینمان ارتباط خوبی برقرار می‌شود. اگر در سطح شهر نمایشگاهی برگزار شود، با دانش‌آموزانم در آن حضور پیدا می‌کنیم و اگر غیر حضوری باشد پیوند آن را برای بچه‌ها می‌فرستیم. اگر دانش‌آموزی در ساخت جاشمعی موفق است، نمونه‌های متعدد را در فضای مجازی برای او می‌فرستیم.

گاهی خودم به بچه‌ها سفارش کار می‌دهم؛ حتی اگر خودم از آن استفاده نکنم. به این ترتیب، سایر بچه‌ها هم پشت سرم می‌آیند و به آن دانش آموز سفارش کار می‌دهند. در مدرسه‌ی ما جو خوبی برقرار است و معلم‌های مدرسه هم به بچه‌ها سفارش کار می‌دهند. از فرصت فضای مجازی هم استفاده می‌کنیم.

برای آموزش دوخت به بچه‌ها، ابتدا آن‌ها را به گروه‌های پنج نفره تقسیم می‌کنم. هر گروه از نزدیک می‌بیند که من چگونه با سوزن و نخ کار می‌کنم. در ادامه، در گروه‌های مجازی ام نیز فیلم و عکس‌های دوختم برای بچه‌ها می‌فرستم. بچه‌های هر گروه برای خود نیز گروه مجازی تشکیل می‌دهند. در هر گروه بچه‌ها کامل‌کننده هم هستند و رقابت سالم دارند. این طور نیست که کارها تکراری باشند و بچه‌ها نگران فروش باشند. مثلاً در زیورآلات، بچه‌ها در بخش‌های رزین، ملزومات حجاب و بند عینک کار کردند. وقتی ایده‌هایشان اجرایی می‌شود، لذت می‌برند. قرار گرفتن دانش آموز هنرمند در کنار سایر بچه‌ها، واگیری هنری به وجود می‌آورد. آن‌ها از ایده‌های خوب می‌گیرند و پیشرفت می‌کنند. کلاس‌م در مدرسه ثابت است. بچه‌ها حتی زنگ تفریح هم اجازه نمی‌دهند از کلاس خارج شوم. کارهایشان را می‌آورند که رفع اشکال کنند. وقتی دانش آموزان این طور سر ذوق می‌آیند، خستگی از تنم می‌رود.

مدیریت زمان در کار جمعی از عوامل مهم تأثیرگذار در پیشبرد اهدافم در طرح بوم بود. آموزش باید از یک جایی شروع شود و به نتیجه برسد. حواسمان باشد، دانش آموز وسط راه نماند و علاقه‌اش کم نشود یا برنگردد. یعنی در یک سال تحصیلی بتوانی دانش آموز را طوری هدایت کنی که وسط راه جا نزند. اینکه به برگزاری نمایشگاه و جشنواره برسد، مهم است.

چگونه آموزش‌هایتان را با نیازهای جامعه متناسب می‌کنید؟

من به عنوان کارآفرین نمایشگاه برگزار می‌کنم. در نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها با دانش‌آموزانم شرکت می‌کنم و در بازار فعالیت می‌کنم. می‌دانم مشتریان چه می‌خواهند. از طرف دیگر، خودم با ۴۰۰ دانش‌آموز از نسل جدید در ارتباطم و با علاقه‌مندی‌ها و نیازهایشان آشنا هستم. بنابراین، از این تجربه‌ها در نیازسنجی بهره می‌برم و بعد از آن برنامه‌ها را می‌چینم.

فعالیت‌هایی که در راستای مهارت‌آموزی انجام دادید تا چه میزان با ساحت‌های شش‌گانه‌ی تعلیم و تربیت در ارتباط هستند؟

مدرسه تمرین وارد جامعه شدن است. مادر این اجتماع کوچک فرصت فراهم می‌کنیم تا بچه‌ها تعامل با همدیگر را تجربه کنند. در راستای ساحت اقتصادی و حرفه‌ای، به درک و فهم اقتصادی برسند. تدبیر امر معاش داشته باشند. بچه‌ها برای تبلیغات و بازاریابی کارت ویزیت طراحی می‌کنند و پوستر می‌سازند. در گروه تبلیغاتی مجازی کارشان را برای فروش ارائه می‌دهند. برای مثال، دانش‌آموز برای کار بافتنی از دوستانش سفارش می‌گیرد و با قلاب لیف حمام و دستکش بدون انگشت می‌بافد. کار آکرلیک روی چوب و نمابندی (دکو پاژ) روی جعبه‌های چوبی را انجام می‌دهند که در نمایشگاه فروش زیادی دارد. برای خودشان پاپوش نمادی می‌دوزند. بچه‌ها در همه‌ی فعالیت‌ها از قدرت تخیل و خلاقیتشان استفاده می‌کنند که با ساحت زیبایی‌شناختی و هنری مرتبط است. با توجه به ساحت علمی و فناوری، هر

بوم کمک می‌کند معلم فراتر از کتاب درسی، آزاد باشد تا با توجه به ساحت‌های تعلیم و تربیت مهارت‌هایی را به دانش‌آموزان بیاموزد

دانش‌آموز در مورد هر رشته‌ای که کار می‌کند، پژوهش نیز انجام می‌دهد. در راستای تربیت زیستی، بچه‌ها با فعالیت‌هایی مثل نقاشی روی سنگ‌های رودخانه، به طبیعت علاقه‌مند می‌شوند. برای اینکه از نایلون استفاده نشود، کیسه‌های مخصوص سبزی و نان را با پارچه می‌دوزند. به آموزه‌های اخلاقی هم توجه داریم. بچه‌ها داوطلبانه بخشی از سودشان را به مؤسسه‌های خیریه یا دانش‌آموزان کم‌توان مالی مدرسه‌ها اختصاص می‌دهند. این کار را در ابتدا خودم انجام می‌دهم و بچه‌ها پشت سرم ادامه می‌دهند.

ساحت تربیت عبادی و اخلاقی را در کارهایم سرلوحه قرار داده‌ام. آفریدن و خلق کردن کار قشنگی است و بچه‌ها از آن لذت می‌برند. ما با بچه‌ها خلق می‌کنیم، اما خالق بزرگ ما خداوند متعال است و ما سرسوزنی از آفریده‌های خداوند را بازآفرینی می‌کنیم. بچه‌ها در بوم، ساخت جانمازهای زیبای تاشوی مسافرتی با پارچه‌های گل‌دار زیبا و ساخت گیره حجاب را در قسمت زیورآلات دست‌ساز یاد گرفتند. آن‌ها یاد گرفتند با مهره و گل‌رس تسبیح درست کنند. مهر هم درست کردند که برایشان دوست‌داشتنی بود.

بعد از کرونا، با دانش‌آموزانی مواجه بودم که حاضر نبودند ماسک را از روی صورتشان بردارند. خودشان را قبول نداشتند و اعتماد به نفس نداشتند. مرتبط با ساحت تربیت اجتماعی، در طرح بوم نمایش درمانی را اجرا کردم. بچه‌های پایه‌های هفتم، هشتم و نهم را به ۱۲۰ گروه سه و پنج نفره تقسیم کردم. هر کدام از بچه‌ها

و غیره در مدرسه برای ما آماده کرد. او هنر را مثل ریاضی می بیند. وقتی اولیا در جشنواره و نمایشگاه کارهای فرزندانشان را می دیدند، سر شوق می آمدند. عده ای همچنان مقاومت داشتند که فرزندمان فقط باید درس بخواند، اما گروه بیشتری همکاری خوبی داشتند و راضی بودند از اینکه فرزندشان اعتماد به نفس خوبی پیدا کرده است و می تواند از کارش دفاع کند.

■ در آخر هر نکته ای را که ذکر آن را لازم می دانید، بفرمایید.

درس فرهنگ و هنر که من آن را تدریس می کنم، آزمون کتبی ندارد و این به من آزادی عمل می دهد. اما معلمان سایر درس ها، چون حجم کتابشان زیاد است، فرصت کمتری برای پرداختن به طرح بوم دارند. طرح بوم دست معلمان و مسئولان مدرسه را برای آموزش انواع مهارت ها به بچه ها باز گذاشته است و کمک می کند بچه ها استعدادهايشان را بشناسند. این شرایط راه را برای هدایت تحصیلی بچه ها باز می کند. اما به ایجاد انگیزه برای معلمان و تخصص آنان نیاز دارد. بوم اختصاص وقت زیادی را می طلبد. آوردن مربی از بیرون مدرسه، مستلزم صرف هزینه است. پس چه بهتر که به معلمان انگیزه و همین طور آموزش دهیم تا مدرسه نخواهد بیشتر هزینه کند. بوم نگاه پررنگ تری را می طلبد تا این طرح برای بچه ها بماند. اگر بوم پستوانه مدیریتی محکم داشته باشد، منسجم تر خواهد بود. ❁

به فراخور استعدادش، در گروه نقش هایی چون کارگردان، بازیگر، طراح صحنه و راوی را پذیرفت. دانش آموز با اجرای این نمایش، برای نشان دادن زبان بدن، ماسک از روی صورتش برداشت. نظر داد، نقد کرد و داور شد. این کار به دستیابی به اعتماد به نفس از دست رفته آن ها کمک کرد. این کار گروهی حس مسئولیت پذیری را در دانش آموز تقویت کرد، چرا که اگر بد بازی می کرد، کارگروه خراب می شد. این نمایش ها که مضمون های اخلاقی داشتند، در مناسبت های گوناگون در مدرسه اجرا شدند.

■ **حین آموزش هایتان با چه چالش هایی روبه رو هستید؟ راهکارتان را در این خصوص بفرمایید؟**

مهم ترین چالش ما همکاری نکردن بعضی از خانواده ها است. طرح بوم موفق نمی شود، مگر اینکه اولیا پشتیبان این طرح باشند. اگر مواد اولیه را خانواده برای دانش آموز تهیه نکنند و اجازه کار فراتر از درس را ندهند، من در کارم موفق نمی شوم. یکی از اولیا می گفت شما باعث شدید دخترم به هنرستان علاقه مند شود. او از این بابت ناراضی بود. ولی دیگری هم می گفت دخترم قبلاً از هنر سر در نمی آورد، اما خوش حالم که اکنون کار هنری انجام می دهد. گران بودن ابزار و وسایل کار هم از چالش های خانواده ها برای همکاری است. من تلاش کردم با اولیا تعامل خوبی داشته باشم. مدیر مدرسه ما اولیا را به مدرسه دعوت کرد تا با آن ها جلسه توجیهی داشته باشیم و این کار به ما کمک کرد. اگر مدیر خوبی نداشتم، نمی توانستم در این کار موفق شوم. او دستم را باز گذاشت. ملیحه صحرانورد، مدیر مدرسه مان، یک چرخ خیاطی، اتو، تاون (فر)، کیک پز و یک جعبه پر از رنگ، کاغذ

**طرح بوم دست
معلمان و
مسئولان مدرسه
را برای آموزش
انواع مهارت ها
به بچه ها
باز گذاشته
است و کمک
می کند بچه ها
استعدادهايشان
را بشناسند**